

Budynek Zakładu Poprawczego w Barczewie

Program prac konserwatorskich

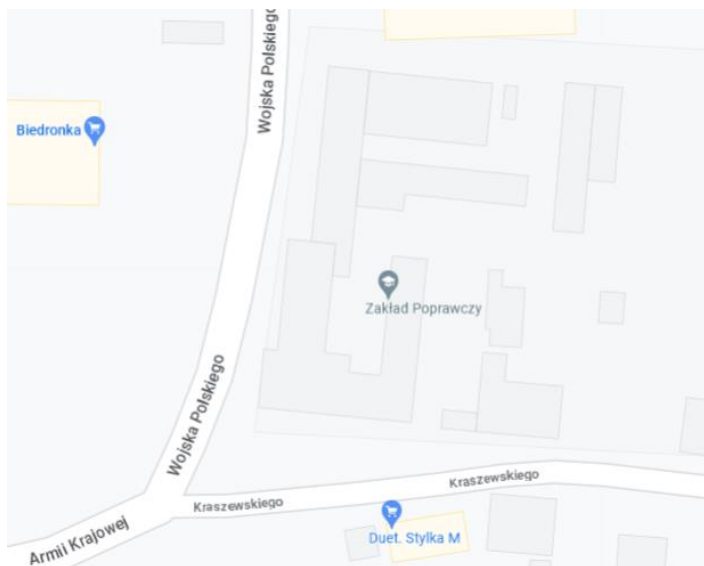
AUTOR OPRACOWANIA

Dawid Woźniak
Konserwator Rzeźby Kamiennej i Elementów Architektury
nr dyplomu 11469
kom.: 604257657

Warszawa, sierpień 2023

1. DANE ZABYTKU

Zabytek ujęty jest w wojewódzkiej ewidencji zabytków pod nr Z-25/2013 oraz gminnej ewidencji zabytków. Konieczność wpisania obiektu do rejestru zabytków zaznaczono w karcie Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków poz. 17. W tzw. fiszce ze zbiorów Narodowego Instytutu Dziedzictwa wpisano nr rejestru A-2041 z 1979 r. Według karty Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków wymiary obiektu to 34 m długości, 27 m szerokości, 12 m wysokości.

Lokalizacja zabytku, źródło:

<https://www.google.com/maps/place/Wojśka+Polskiego+2,+11-010+Barczewo/@53.8303059,20.6933552,18z/data=!4m6!3m5!1s0x46e27064b8154125:0x782f33550486eb5c!8m2!3d53.83045!4d20.693154!16s%2Fg%2F11c269g1y5?entry=ttu>

2. BIBLIOGRAFIA

- Zenderowski Wojciech, *Jubileusz 50-lecia Zakładu Poprawczego w Barczewie*, „Barczewskie Wiadomości. Gazeta Samorządowa”, 2017, nr 9, s. 9-10.
- Zenderowski Wojciech, *O pocztówce z 1905 roku*, „Barczewskie Wiadomości. Gazeta Samorządowa”, 2020, nr 8, s. 7.
- Zenderowski Wojciech, *O sądowych karach w dawnym Barczewie. Cz 3.* „Barczewskie Wiadomości. Gazeta Samorządowa”, 2020, nr 8, s. 8-9.

3. ARCHIWALIA

- Gmach d. Sądu Grodzkiego, ob. Gimnazjum oraz Zakład Poprawczy - karta Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków, b.d. [l. 90-te XX w.?], Narodowy Instytut Dziedzictwa.
- Barczewo, Szkoła Al. Wojska Polskiego 2 – tzw. fiszka, Narodowy Instytut Dziedzictwa.

4. KALENDARIUM

Data	Wydarzenie	Źródło
1899	Początek budowy siedziby Królewskiego Sądu Rejonowego w Wartenbergu (ob. Barczewo).	<i>O sądowych karach...</i> , s. 8.
1900	Oddanie do użytku budynku Królewskiego Sądu Rejonowego w Wartenbergu	<i>Jubileusz 50-lecia...</i> , s. 9.
1945	Obiekt nie uległ zniszczeniu w czasie działań wojennych. Meble stanowiące wyposażenie gmachu zostały zdewastowane lub skradzione w czasie przejścia Armii Czerwonej przez Barczewo.	<i>Jubileusz 50-lecia...</i> , s. 9.
1945, maj	Budynek został przejęty przez Urząd Bezpieczeństwa Publicznego.	<i>Jubileusz 50-lecia...</i> , s. 9.
1950, po 15 czerwca	W gmachu miały siedzibę: Urząd Bezpieczeństwa Publicznego i Komenda Powiatowa Milicji Obywatelskiej (skrzydło wschodnie) oraz jednostka Wojska Polskiego i Powszechna Organizacja „Służba Polsce”.	<i>Jubileusz 50-lecia...</i> , s. 9.
1957, po 15 lutego	Przejęcie Budynku przez Ministerstwo Sprawiedliwości.	<i>Jubileusz 50-lecia...</i> , s. 9.
1958, 31 lipca	Przekazanie budynku Zakładowi Specjalnemu dla Dorosłych.	<i>Jubileusz 50-lecia...</i> , s. 9.
1962	Przeniesienie do gmachu Schroniska dla Nieletnich.	<i>Jubileusz 50-lecia...</i> , s. 9.
1964	Wykonanie ekspertyzy technicznej budynku.	<i>Jubileusz 50-lecia...</i> , s. 9.
1967, 2 listopada	Utworzenie Schroniska dla Nieletnich podległego Sądowi Wojewódzkiego w Olsztynie (zarządzenie ministra sprawiedliwości nr 145/67).	<i>Jubileusz 50-lecia...</i> , s. 9.
1978	Początek budowy pomieszczeń warsztatów szkolnych.	<i>Jubileusz 50-lecia...</i> , s. 9.
1994	Przekształcenie Schroniska dla Nieletnich w Zakład Poprawczy.	<i>Jubileusz 50-lecia...</i> , s. 9.

5. HISTORIA OBIEKTU

Königliches Amtsgericht (Królewski Sąd Obwodowy) w Wartenburgu (ob. Barczewie) został utworzony w 1879 roku i należał do sądów pierwszej instancji¹. W 1899 rozpoczęto budowę nowej siedziby urzędu przy Bahnhofstrasse (obecnie ul. Wojska Polskiego 2). Nazwisko architekta nie zostało obecnie rozpoznane.

Na wysokiej skarpie wzniesiono na planie zbliżonym do litery U masywny neogotycki budynek z czerwonej cegły. Na podpiwniczeniu posadowiono dwie wysokie kondygnacje artykułowane oknami zamkniętymi łukami odcinkowymi. Główne wejście do budynku, znajdujące się w trójosiowym ryzalicie, poprzedzały betonowe lub kamienne dwubiegowe schody z ażurową balustradą (niezachowane). Asymetrycznie umieszczony w lewej osi ostrołukowy portal wieńczyła wimperga z figurką w niszy. Zachowane pocztówki z fotografiami nie pozwalają zidentyfikować znajdującej się tam postaci. Po prawej stronie portalu, ponad oknami pierwszego piętra umieszczony był majuskułowy napis Königliches Amtsgericht.

W centralnej blendzie szczytu, na jasnym tle znajdował się czarny orzeł – herb Prus. Masyw ściany od strony obecnej ulicy Kraszewskiego rozbijał trójosiowy pseudoryzalit zwieńczony trójkątnym szczytem. Umieszczone tam dwie tarcze, przechylone w tzw. ukłonie heraldycznym, być może pierwotnie posiadały dekorację herbową.

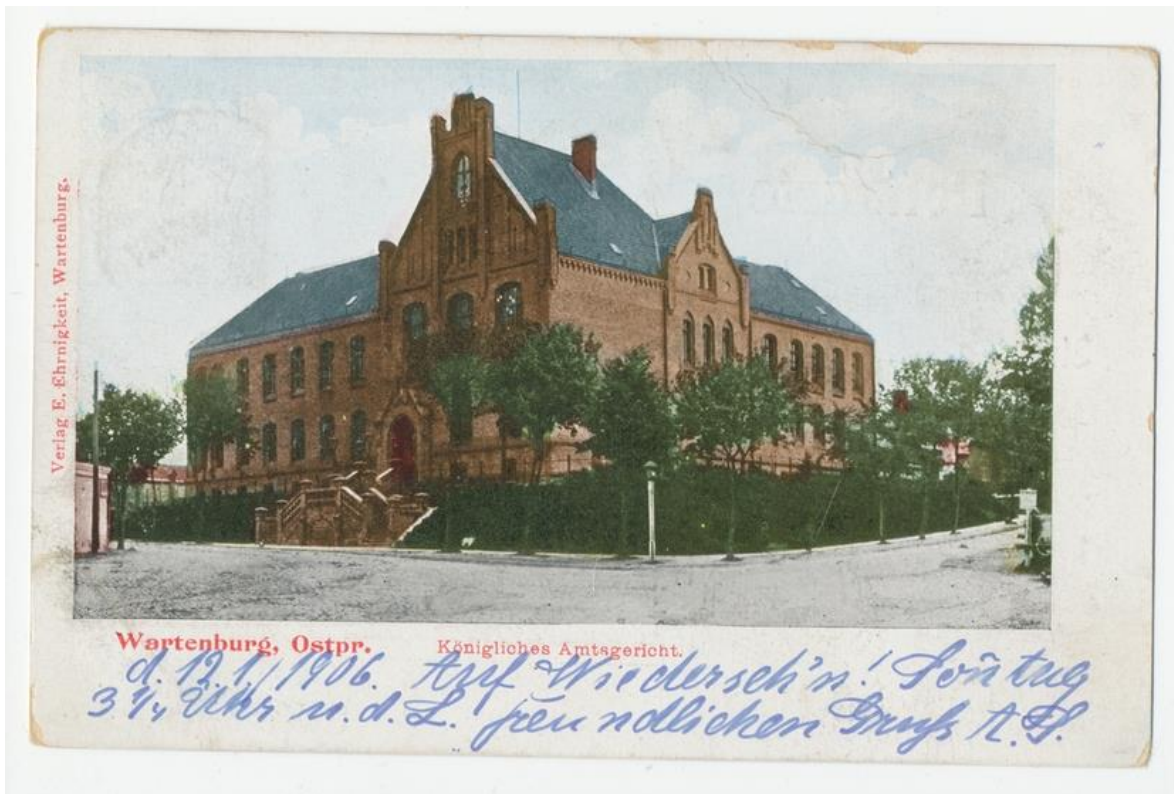
Skrzydła zachodnie i południowe gmachu mieściły pomieszczenia administracyjne i służbowe². We wschodniej części budowli ulokowano na parterze areszt policyjny (Gerichtsggefängnis) z pojedynczymi celami. Wyższe kondygnacje przeznaczono na więzienie sądowe, także dla kobiet skazanych na krótkie wyroki.

Sąd funkcjonował w gmachu do 1944 r.³. Po zakończeniu działań wojennych budynek stał się siedzibą Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego. Zapewne wówczas usunięto z elewacji wszelkie oznaczenia świadczące o dawnej przynależności państwowej obiektu i jego funkcji. W latach 1950-57 w budynku oprócz Urzędu Bezpieczeństwa mieściła się Komenda Powiatowa Milicji Obywatelskiej (skrzydło wschodnie) oraz znalazły pomieszczenia Powszechna Organizacja „Służba Polsce” i jednostka Wojska Polskiego. Po przejęciu obiektu przez Ministerstwo Sprawiedliwości zapadła decyzja o umieszczeniu tu Zakładu Specjalnego dla Dorosłych. W 1962 przeniesiono tu Schronisko dla Nieletnich. W 1978, w związku z koniecznością pomieszczenia warsztatów szkolnych, rozpoczęto rozbudowę placówki.

¹ <https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/en/zespol/-/zespol/115258> [dostęp: 22.08.2023].

² W. Zenderowski, *Jubileusz 50-lecia Zakładu Poprawczego w Barczewie*, „Barczewskie Wiadomości. Gazeta Samorządowa”, 2017, nr 9.

³ <https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/en/zespol/-/zespol/115258> [dostęp: 22.08.2023].

1. Wartenburg, Ostpr. Königliches Amtsgericht – pocztówka, 1900-1906, źródło: <https://www.bildarchiv-ostpreussen.de/suche/index.html.po?sort=3&ids=1-#!start=157>.

2. Gruss aus Wartenburg, Ostpr. / Königliches Amtsgericht – pocztówka, wyd. 1900-1910, źródło: <https://archiwum.allegro.pl/oferta/1910-barczewo-pow-olsztyn-widok-na-sad-i7166941046.html> [dostęp: 21.08.2023].

3. *Wartenburg Amtsgericht* – pocztówka, wyd. 1905, źródło: <https://polska-org.pl/7683890,foto.html?idEntity=7683888> [dostęp: 21.08.2023].

4. *Gruss aus Wartenburg Ostpr* – pocztówka, 1900-1906, źródło: https://www.bildarchiv-ostpreussen.de/cgi-bin/bildarchiv/suche/show_foto.cgi?lang=deutsch&id=29479&showmenu=1&bildinfos=1

5. Wartenburg (Ostpr.) Bahnhofstrasse, źródło: <https://www.landkreis-allenstein.de/katholische-kirchspiele/wartenburg/>.

6. Barczewo, Szkoła Al. Wojska Polskiego 2 – tzw. fiszka, lata 90-te XXw. ?,
Narodowy Instytut Dziedzictwa

7. Barczewo, Zakład Poprawczy, Al. Wojska Polskiego 2, 2023

1. Barczewo, Zakład Poprawczy, Ul. Kraszewskiego, 2023

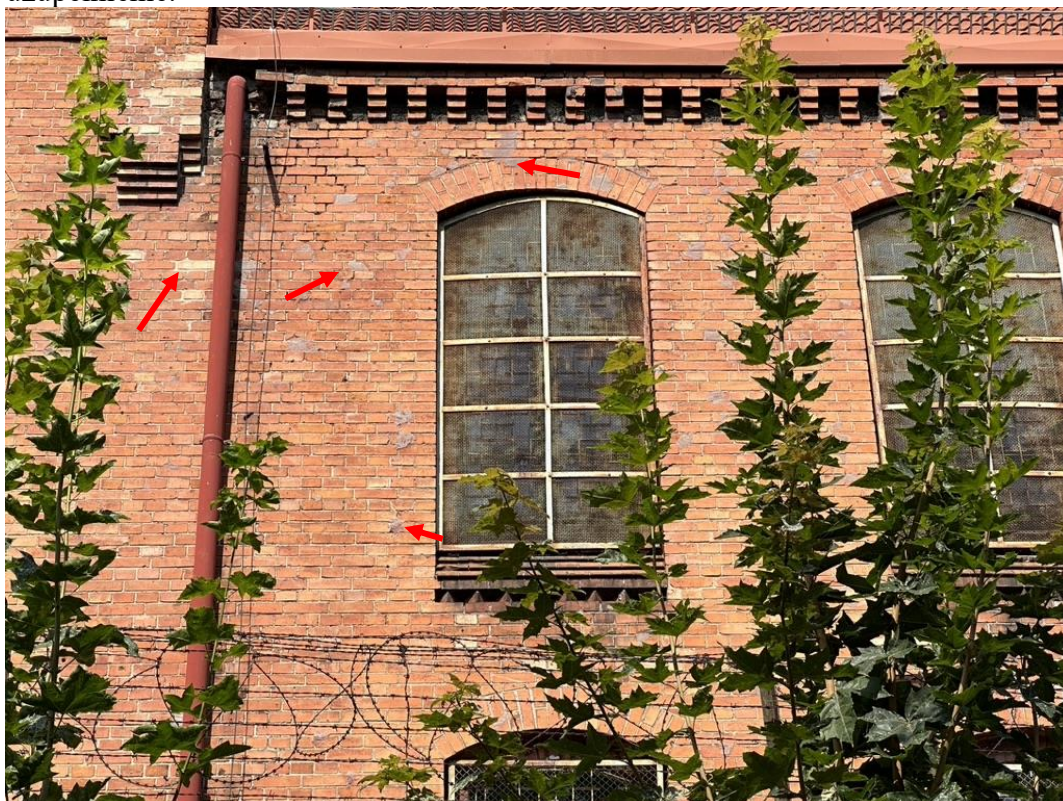
6. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Przed przystąpieniem do prac należy wykonać dokumentację fotograficzną i opisową.

Należy zadbać o przygotowanie pracowników pod względem bezpieczeństwa i higieny pracy, jak również uświadomić o pracy z zabytkiem, wszelkimi związanymi z tym obostrzeniami, takimi jak działania przy konserwowanym obiekcie tylko w porozumieniu z konserwatorem zabytków z uprawnieniami, o czym mowa w art. 37a.1 w Ustawie o opiece nad zabytkami i ochronie zabytków.

Wątki ceglane:

1. Wstępnie oczyścić powierzchnie elementów ceglanych z wszelkich wtórnych nawarstwień i nalotów szkodliwych dla struktury materiałów – czyszczenie przeprowadzić mechanicznie, ręcznie z użyciem szczotek nylonowych, pędzli z miękkim włosiem, delikatnych materiałów ściernych (np. pumeks) oraz narzędzi cyzelerskich.
2. Usunąć wtórne uzupełnienia cementowe w miejscach postrzelin, osłabionych wątków ceglanych, brakujących cegieł metodą delikatnego wykuwania dłutami ręcznymi tak, aby nie naruszyć struktury cegieł a usunąć jedynie wtórne uzupełnienie.

3. Po wykonaniu prób na skuteczność zabiegu zastosować mycie elewacji parownicami, tj. przegrzaną parą wodną o temperaturze ok 250 C°.
4. Wykonać próby na oczyszczanie myjką wodno-ciśnieniową celem dobrania odpowiedniego ciśnienia roboczego.
5. Po próbach ceglane ściany elewacji umyć myjką z kontrolowanym ciśnieniem (nieprzewyższającym 100 barów), zmywając powierzchnię ściany raz koło razu od góry do dołu.
6. Miejsca osłabione strukturalnie poddać zabiegom wglębnego wzmocnienia strukturalnego materiału ceramicznego poprzez przesączanie, a następnie wzmocnienie powierzchniowe przez przesączanie odpowiednimi preparatami, np. Remmers KSE 100 (pojedynczy cykl wiązania i utwardzania preparatów w strukturze materiału za każdym razem przebiega w ciągu 21 dni od dnia wykonania zabiegu przy odpowiednim utrzymaniu w otoczeniu wzmocnianego materiału odpowiedniej wilgotności atmosfery).
7. Dokładnie oczyścić powierzchnie elewacji poprzez zastosowanie technologii mikrooczyszczenia strumieniowego przy użyciu odpowiednich urządzeń, np. Eurorubber-Ibix lub równoważny oraz ścierniwa ekologicznego, np. typu Garnet lub równoważny, o odpowiednio dobranej gradacji (na podstawie prób), metodą delikatnego podawania suchego ścierniwa pod precyzyjnie regulowanym ciśnieniem, które dzięki zastosowaniu specjalnej turbiny rotacyjnej wytwarzającej wirujący strumień czyszczący skutkuje bezpiecznym oraz delikatnym oczyszczaniem z zabrudzeń, nacieków, wykwitów, osadów, również na miękkich i zwierzęcych podłożach – przy użyciu tej metody nie wprowadza się wody w struktury materiałów budowlanych, co w konsekwencji nie powoduje uaktywnienia szkodliwych związków chemicznych. Ścierniwo oraz ciśnienie

robocze należy dobrać tak, aby nie uszkodzić czerepu/spieku cegły. Wymagany jest świadomy operator urządzenia z doświadczeniem albo po odpowiednim przeszkoleniu.

8. W miejscach, w których mur ceglany jest pęknięty albo rysuje się, należy usunąć poziomą fugę między cegłami na głębokość ok. 4-5 cm w obrębie ok. 50 cm z każdej strony pęknięcia.
9. W utworzone w ten sposób kanały między cegłami należy wprowadzić świdrowe pręty ze stali austenicznej (np. Statical, Helibar, Bruster), wkleić na specjalną zaprawę dedykowaną do takich systemów naprawczych i wykonać „szycie” muru.

10. W miejscach, w których brakuje całych cegieł lub są one w bardzo złym stanie zachowane, wmurować cegły o zbliżonych parametrach fizyko-chemicznych, spójne kolorystycznie i estetycznie na zaprawę do cegieł na bazie wapna trasowego, np.: Optosan TrassNaturstein Mortel.
11. W miejscach wstawionych cegieł oraz w takich, gdzie spoina uległa wymyciu, bądź wykruszeniu, uzupełnić spoinowanie dobraną kolorystycznie fugą na bazie wapna trasowego, np.: Optosan TrassFuge.
12. Miejsca muru, które nie budzą wątpliwości, takich jak wykruszone fragmenty cegieł uszkodzonych mechanicznie, w trakcie zwykłej eksploatacji budynku, np. przy ościeżach okien, parapetach, otworach drzwiowych uzupełnić barwioną w masie zaprawą mineralną dedykowaną do takich zadań, np. Optosan RenoPutz. W przypadku dużych ubytków wstawić całą cegłę albo kształtkę.

13.

14. Miejsca po pociskach czy ich odłamkach, które w sposób jednoznaczny świadczą o zdarzeniach historycznych, należy oczyścić z wtórnego uzupełnienia cementowego i zachować. Jednocześnie należy pamiętać, że bardzo małe, nieoczywiste uszkodzenia powierzchni cegieł mogą zaburzać odbiór estetyczny całej ściany, dlatego wskazane jest stałe kontrolowanie wykonawców robót, aby na bieżąco ustalać, które ślady pozostawić, a które uzupełnić zaprawą mineralną.

Elementy metalowe:

1. Z racji sposobu użytkowania budynku w oknach zamontowano stalowe siatki i kraty. Zaleca się ujednoczenie ich do takich, które nawiązują do okresu powstania budynku. Zalecane jest scalenie kolorystyczne pierwotnych zachowanych krat farbą o kolorze RAL 7004 na bazie spoiwa alkidowego.

- 2.
3. Przeprowadzić kontrolę rur spustowych oraz ich koszy. Należy wyprowadzić ich odpływy co najmniej 50 cm od ściany.

W trakcie prowadzenia prac zalecana jest konsultacja prac z inżynierem konstruktorem posiadającym uprawnienia do prac przy obiektach zabytkowych.

Należy przeprowadzić pielęgnację roślin wokół budynku tak, aby gałęzie drzew i krzewów nie dotykały ściany i pozwalały na przewietrzanie się muru.